

УДК 657 (075.8)

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУСПІЛЬНИХ ПОТРЕБ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ

Голубничка Г.П.

Розглянуто обліково-аналітичну інформацію як суспільно-економічний базис глобалізації бізнесу, що є актуальним в умовах посилення значення бухгалтерського обліку і звітності для подальшого розвитку економічної науки та практики. Досліджено сутність поняття обліково-аналітичного забезпечення суспільних потреб, шляхи, форми та чинники його удосконалення. Вивчено міжнародний досвід удосконалення обліково-аналітичного інформаційного забезпечення суспільних потреб, можливості використання методу моделювання обліково-аналітичної інформації для забезпечення відтворення процесів глобальної бізнесової діяльності, оцінки його якості та розроблено пропозиції щодо практичного впровадження заходів і реалізації основних напрямів удосконалення.

Ключові слова: обліково-аналітичне забезпечення; процеси глобальної бізнесової діяльності; суспільні потреби;

обліково-аналітична інформація; моделі і принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності; стандартизація.

ВСТУП

Глобалізація бізнесу, як процес становлення якісно нової організаційної форми діяльності на міжнародних ринках капіталу, ресурсів та робочої сили викликає системні зміни у суспільному розподілі праці, змісті та характері конкретних видів діяльності, пов'язаних з наданням інформаційних послуг, у тому числі бухгалтерських та аудиторських. У зв'язку з цим методологія сучасних економічних досліджень до складу своїх об'єктів все активніше включає такі поняття, як кооперація, суспільні потреби, організаційні форми діяльності, інформаційне забезпечення. Вивчення закономірностей та конкретних історичних форм розвитку глобальної бізнесової діяльності, як нового виду суспільної діяльності, а також об'єктивної необхідності комплексного забезпечення її відтворення є актуальним для багатьох галузей економічної науки, у тому числі й для обліково-аналітичних. Нового суспільного значення набувають бухгалтерський облік і звітність як галузі економічної науки про інформаційне, кадрове, освітнє забезпечення такої діяльності. Аксиомою стало твердження, що більше ніж на дев'яносто відсотків правдиву і достовірну економічну інформацію про господарські процеси, ресурси їхнього відтворення та відповідні джерела формування цих ресурсів в нових умовах господарювання може надати тільки бухгалтерський облік і звітність. Актуальність дослідження питань удосконалення обліково-аналітичного забезпечення бізнесової діяльності також обумовлена гострою дискусією щодо обговорення проекту нової редакції Закону про бухгалтерський облік.

Проблеми обліково-аналітичного інформаційного забезпечення як окремі питання сучасної методології бухгалтерського обліку та звітності поряд з іншими розглядалися у наукових працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Білуха М.Т., розвиваючи у своїх працях основні напрями сучасної методології бухгалтерського обліку, одночасно вказує на чисельні недоліки наукових досліджень у тому числі й інформаційного забезпечення управління бізнесовою діяльністю підприємств [1; 2, 21-24]. Проблеми якості облікової інформації в сучасних умовах в контексті глобального бухгалтерського обліку і відповідних йому процесів гармонізації, конвергенції, стандартизації та уніфікації розглянуто Головом С.Ф. у монографії "Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку". Автором проаналізовано шляхи розвитку фінансової звітності в процесі становлення багатоцільової системи глобального обліку, метою якого є задоволення інформаційних потреб різних користувачів [3]. В інших працях Голова С. і Костюченко В. розглядаються теоретичні та практичні питання формування та розкриття інформації, що міститься у фінансовій звітності [4,7]. Швець В.Г. всебічно досліджує теорію бухгалтерського обліку, методологію наукових досліджень сучасного бухгалтерського обліку та обліково-аналітичне забезпечення прийняття рішень в процесі управління підприємством [14]. Ці дослідження проводяться автором одночасно у трьох ракурсах: теоретико-методологічному, практичному та освітнєму. Теоретичне та практичне значення для розв'язання сучасних проблем обліково-аналітичного інформаційного забезпечення діяльності суб'єктів господарювання мають концептуальні положення колективної монографії «Методологія наукових досліджень в парадигмі синергетики» [12]. Енциклопедичною за своїм змістом та практичним значенням щодо дослідження особливостей адаптації законодавства України з бухгалтерського обліку, звітності і аудиту до вимог ЄС є колективна монографія "Регулювання у сфері бухгалтерського обліку та аудиту в ЄС та перспективи адаптації законодавства України" [9].

Між тим, окремі питання методологічного (системного) характеру щодо удосконалення обліково-аналітичного забезпечення діяльності на різних організаційних рівнях ще не вирішені і вимагають подальшого дослідження. Виникає необхідність розвитку методологічних підходів до визначення змісту поняття обліково-аналітичного забезпечення, як складової теорії звітності. Таким чином, аналізуючи основні підходи та оцінюючи стан розв'язання теоретичних і практичних проблем обліково-аналітичного забезпечення суспільних потреб в умовах глобальної бізнесової діяльності, можна визнати складність багатьох з них, що й обумовило тему дослідження. **Об'єктом** дослідження є обліково-аналітичне забезпечення ефективного відтворення локальних систем основних господарських процесів на різних організаційних рівнях бізнесової діяльності. **Предметом** дослідження є теоретико-методологічні засади обліково-аналітичного забезпечення суспільних потреб в умовах глобалізації господарських процесів, що складають зміст бізнесової діяльності. **Мета** даного дослідження полягає у визначенні шляхів та форм удосконалення обліково-аналітичного забезпечення глобальних процесів бізнесової діяльності. **Методологічною основою** дослідження є системний метод пізнання процесів відтворення обліково-аналітичної інформації та конкретних форм її розкриття в процесі практичного використання. Науковими інструментами при цьому є загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: аналіз і синтез, єдність абстрактного і конкретного, функціональний метод, історичний метод пізнання, а також статистичні методи, методи математичного моделювання. Особливої уваги в процесі розгляду методологічних засад проведення наукових економічних досліджень заслуговує творча спадщина видатних українських вчених-економістів, що реалізується на економічному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка у чисельних наукових публікаціях, монографіях та конференціях.

1 МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ПАРАМЕТРІВ ТА ОСНОВНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ПРОЦЕСІВ БІЗНЕСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Обліково-аналітичне забезпечення є найбільш поширеним поняттям у зв'язку з необхідністю прийняття управлінських рішень, а також ділових, економічних, інвестиційних, бізнес-рішень, тобто воно пов'язується із інформаційними потребами користувачів, та досягненням прозорості діяльності на фінансовому ринку, тобто як обліково-аналітичне інформаційне забезпечення. Між тим, в сучасних умовах глобалізації бізнесу, як свідчить практика, межа використання обліково-аналітичної інформації постійно розширюється, досягаючи межі глобальних процесів, що утворюють зміст господарської діяльності, та задоволення відповідних суспільних потреб. Значні обсяги таких суспільних потреб задовольняються через розкриття інформації, яку надає бухгалтерський облік та фінансова звітність. В цих умовах звітність суб'єктів господарювання стає на тільки методом бухгалтерського обліку, а й інструментом задоволення суспільних потреб у якісній економічній інформації. Посилення практичного спрямування облікової інформації у другій половині ХХ століття набуло свого значення у дослідженнях історії та теорії звітності в першу чергу зарубіжними вченими (Дж.Бродбент, Р.Лаугхлім, Т.Тинкер). Разом з тим, єдиної та універсальної теорії звітності, а також методології дослідження історії та перспектив розвитку звітності не було розроблено [10, 75-76].

Об'єктивні обставини сучасного стану та перспективи розвитку як теорії, так і практики бухгалтерського обліку і звітності вимагають посилення історичного підходу до вивчення обліково-аналітичного забезпечення, процесів його формування та практичного використання. У свою чергу, найбільш результативні напрями дослідження історичної спадщини українських вчених – економістів пов'язані з методологією наукових досліджень. Вітчизняними і іноземними вченими приділяється особлива увага працям видатного економіста, випускника Київського університету Святого Володимира Є. Слуцького. У своїй роботі «Теорія предельної полезности», ще на початку минулого століття він відмічав наукову та практичну значимість нового для того часу методологічного підходу до розробки наукових теорій – це використання результатів досліджень одного об'єкта декількома суміжними науками. Застосування такого методологічного підходу є прикладом використання на найвищому рівні абстракції одного з методів наукових досліджень – синтезу. В результаті досягається узагальнення конкретних видів наукових досліджень (кооперація інтелектуальної діяльності) відносно одного й того ж об'єкта або групи об'єктів, що дає можливість комплексно вивчити особливості його структури, якісні елементи, характерні риси, тощо [11, с. III]. Такий метод на думку вченого можна вважати класичним. Підтвердженням правоти поглядів Є.Слуцького щодо методології наукових досліджень є той факт, що нобелівські лауреати в галузі економіки визнавали, що основою багатьох їхніх теоретичних розробок є ідеї, викладені в працях Є.Слуцького.

На стику декількох конкретних суміжних наук базується і дослідження обліково-аналітичного забезпечення в нових умовах. Глобалізація процесів бізнесової діяльності якісно змінює мету, предмет, об'єкти, функції та метод бухгалтерського обліку. У свою чергу, зміна меж різних організаційних форм господарської діяльності посилює таку функцію бухгалтерського обліку, як інформаційна. Також особливо в умовах економічної кризи гостро стало питання щодо обмеженості та інших протиріч аналітичної функції фінансового обліку та звітності. Факти свідчать, що відбуваються суттєві зміни в бухгалтерському обліку як галузі знань, як практичній діяльності та як галузі освіти в процесі становлення глобальної системи бухгалтерського обліку, яка повинна бути адекватною глобалізаційним процесам у світовій економіці. Поступово формується на рівні глобальної бізнесової діяльності якісно нова функція бухгалтерського обліку

– «обліково-аналітичне забезпечення бізнесової діяльності» як інтегральна форма реалізації інформаційної та аналітичної функції бухгалтерського обліку з метою відтворення процесів глобального бізнесу. У системі суспільного розподілу праці обліково-аналітичне забезпечення поступово стає окремою індустрією, об'єднуючи ті конкретні види інтелектуальної праці, зміст яких поєднує функції бухгалтерського обліку (інформаційну, аналітичну).

2 ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНА ІНФОРМАЦІЯ В СИСТЕМІ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

В сучасних умовах реалізується обліково-аналітичне забезпечення в першу чергу таким спеціальним методом бухгалтерського обліку як фінансова звітність, складена у відповідності вже до суспільних потреб, а не тільки з метою задоволення інтересів окремих груп користувачів. Суспільні потреби формують конкретний характер глобальних процесів бізнесової діяльності, регулюючи одночасно відповідні групи інтересів, механізми мотивації та їхнє інформаційне забезпечення, у тому числі й обліково-аналітичне. Підтвердженням цього факту стали підготовка та прийняття спочатку Четвертої і Сьомої Директив Ради ЄС, концептуальної основи Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку сама мета яких вказує на те, що фінансова звітність призначена для забезпечення суспільних потреб через механізми надання користоті інформації для задоволення інтересів окремих груп користувачів [5, 6, 8, 9, 13].

Фінансова звітність глобальних процесів бізнесової діяльності як сукупність інформаційних моделей, загальних принципів формування та розкриття інформації і правил побудови кожної з моделей, одночасно є складовою більш узагальнюючої групи інформаційних ресурсів глобальної бізнесової діяльності, а саме, загальної звітності про діяльність в цілому та її результати. Економічна звітність функціонує разом з іншими узагальнюючими групами: соціальною, екологічною звітністю. Між тим, практика свідчить, що до складу річних фінансових звітів можуть включатися окремі, найбільш привабливі елементи соціальної звітності (наприклад, внесок підприємства у підвищення добробуту територіальної громади), екологічної звітності (наприклад, показники впливу діяльності підприємства на навколишнє середовище за даними екологічного обліку та екологічного аудиту). В сучасних умовах удосконалення фінансової та інших функціональних груп звітності щодо глобальних процесів бізнесової діяльності в різних країнах відбувається як однаковими, так і різними шляхами, які можна поділити на дві групи: еволюційні та революційні. Країнами Європи підтримується еволюційний шлях удосконалення форм фінансової звітності, у відповідності до якого зміни у моделях звітності повинні відбуватися з метою задоволення суспільних потреб, тобто як реакція на зміни у процесах бізнесової діяльності на всіх організаційних її рівнях. Еволюційний шлях є постійним та поступово здійснюваним, менш ризикованим, більш економічним та стабільним. Революційний шлях передбачає заміну однієї моделі звітності іншою, на практиці – заміну старої моделі новою, що пов'язано з якісно новими змінами у змісті і характері обліково-аналітичної інформації. В Україні реформування бухгалтерського обліку та фінансової звітності здійснювалося шляхом відмови від старих моделей і впровадження нових. Такий шлях удосконалення обліково-аналітичного забезпечення мав негативні наслідки, на що було вказано у «Стратегії застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) в Україні» [15]. Проект нового закону про бухгалтерський облік є спробою подолання цих наслідків, але на відміну від Стратегії, більш радикальними методами.

В сучасних умовах удосконаленню фінансової звітності притаманні такі загальні форми, як розробка та удосконалення базових концепцій фінансової звітності; адаптація національного законодавства зі звітності до вимог Четвертої та Сьомої Директив Ради ЄС, у яких визнається необхідність узгодження національних норм щодо форми та змісту річної звітності та запровадження у різних країнах однакових правових вимог щодо обсягу фінансової інформації, що оприлюднюється [13,381; 9,419]; державне регулювання впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності. Сучасна практика економічно розвинутих країн щодо державного регулювання впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності, як конкретної форми реалізації удосконалення обліково-аналітичного забезпечення свідчить про те що, по-перше, вона є одночасно постійно зростаючою, та найбільш проблематичною і конфліктною. По-друге, підпорядкування державному регулюванню процесів удосконалення обліково-аналітичного забезпечення глобальної бізнесової діяльності є фактом визнання того, що обліково-аналітична інформація надається відповідно до суспільних потреб, які вже у процесі діяльності трансформуються у конкретні потреби та інтереси окремих груп користувачів.

Потужною складовою індустрії обліково-аналітичного забезпечення стала і підготовка фахівців з обліку та система постійного підвищення ними кваліфікації (сертифікація, апірантура, докторантура).

3 МОДЕЛЮВАННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛЬНОЇ БІЗНЕСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Існуючі інформаційні моделі бухгалтерського обліку та звітності, побудовані за міжнародними та національними стандартами, містять відмінності як утворюючих їх елементів, так і визначення однакових елементів. А також мають особливості і критерії визнання елементів, у тому числі елементів та статей фінансової звітності, різні бази облікових оцінок. Це у свою чергу зумовлює різний обсяг інформації та відповідну кількісну обмеженість суб'єктів, які надають та використовують інформацію, об'єктів щодо яких

надається і розкривається інформація тощо, та різні ступені якості інформації щодо існуючих взаємозв'язків між суб'єктами та об'єктами локальних і міжнародних систем бухгалтерського обліку. Таким чином, різні моделі утворюють різні межі якості та повноти інформації про існуючі взаємозв'язки і взаємовідносини в процесі господарювання. Але кожна облікова інформаційна модель містить і тим самим встановлює межу кількості (обсягу) та якості елементів відповідної обліково-аналітичної системи та їхніх взаємозв'язків. У свою чергу, застосування єдиних принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності дає можливість встановити єдині для всіх облікових моделей критерії як формування, так і розкриття облікової інформації в процесі здійснення глобальної бізнесової діяльності. Тобто, за допомогою такого інструмента дослідження, як принципи встановлюються єдині критерії визначення межі якісних і кількісних характеристик обліково-аналітичної інформації. Тому у наукових дослідженнях обліку та звітності на початку XXI-ого століття інформаційні моделі бухгалтерського обліку і фінансової звітності стають важливим інструментом розвитку теорії й практики. Одночасно, теоретично побудовані на єдиних принципах моделі бухгалтерського обліку і звітності, де безпосередньо знайшли відображення особливості формування і відтворення обліково-аналітичної інформації, шляхом єдиного методологічного забезпечення впливають на розвиток теорії і практики системи внутрішнього контролю, аудиту, планування, економічного аналізу, тобто інших складових єдиного забезпечення ефективного відтворення глобальної бізнесової діяльності. Поступово на практиці розробка на основі принципів конкретних моделей бухгалтерського обліку та звітності утворює методологічну основу механізму розробки стандартів або процесу стандартизації не тільки обліку і звітності, а й у цілому корпоративного управління.

Моделі обліково-аналітичного забезпечення у широкому розумінні цього терміну можна розглядати як результатні моделі обробки облікової звітної інформації методами економічного аналізу. У системі корпоративного управління такі моделі зможуть виконувати наступні функції: основну - інформаційну, а також оціночну, контрольну, забезпечення прозорості господарської діяльності, стабілізуючу, пошуково-прогностичну, методологічну.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає змогу сформулювати наступні теоретичні положення та висновки. Розвиток методології бухгалтерського обліку і фінансової звітності глобальної бізнесової діяльності є актуальним науковим дослідженням, яке має важливе економічне, соціальне, екологічне значення. Принципово новим напрямом є розробка теоретичних засад обліково-аналітичного забезпечення відтворення процесів глобальної бізнесової діяльності на різних організаційних рівнях. Найпотужнішою складовою обліково-аналітичного забезпечення інформаційне забезпечення, дослідження якого у сучасних умовах має посилене практичне значення. Використовуючи системний, функціональний, історичний методи дослідження, зміст поняття "обліково-аналітичне забезпечення відтворення процесів глобальної бізнесової діяльності" слід розглядати як інтегральну форму реалізації інформаційної та аналітичної функцій бухгалтерського обліку з метою задоволення суспільних потреб. Суттєвою змістовою складовою його є обліково-аналітичне інформаційне забезпечення, яке поступово формується у потужну міжнародну індустрію. Вона забезпечує бізнесову діяльність, починаючи з підготовки та сертифікації фахівців з обліку та створення спеціалізованих бухгалтерських фірм для надання бухгалтерських послуг, що може бути напрямом подальшого дослідження.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. БілухаМ. Методологія наукових досліджень: Підручник для бакалаврів, магістрів і аспірантів екон. спец. вищ. навч. закладів освіти. - К., 2002.
- 2.БілухаМ.,Микитенко Т.Електронний депозитарій товарних запасів в обліку і контролі // Збірник праць всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасний стан та перспективи розвитку державного контролю і аудиту в Україні» / За заг.ред. проф. В.Д. Базилевича. – К.: 2009.
- 3.ГоловС. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку / К.: Центр учбової літератури, 2007.
- 4.ГоловС., КостюченкоВ. Бухгалтерский учет и финансовая отчетность по международным стандартам.- 2-е изд. – К.: Фактор, 2008.
- 5.Директива Європейського Парламенту та Ради 2003/51/ЄС від 18 червня 2003 року про внесення змін до Директив 78/660/ЄС, 83/349/ЄС, 86/635/ЄС та 91/674/ЄС про річну звітність і консолідовану звітність певних видів товариств, банків та інших фінансових установ та страхових підприємств// Регулювання у сфері бухгалтерського обліку та аудиту в ЄС та перспективи адаптації законодавства України / Величко О., Голов С., Пархоменко В. та ін. - К., 2005.
- 6.Директива “Про гармонізацію вимог щодо прозорості стосовно інформації про емітентів, цінні папери яких допускаються до торгівлі на організованому ринку зі змінами до Директиви 2001/34/ЄС” (2004/109/ЄС) // Регулювання у сфері бухгалтерського обліку та аудиту в ЄС та перспективи адаптації законодавства України / Величко О., Голов С., Пархоменко В. та ін. - К., 2005.
- 7.Костюченко В. Облік і аналіз діяльності групи підприємств як єдиної економічної одиниці. – К.: Центр учбової літератури. – 2007.
- 8.Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку // За матеріалами сайту www.minfin.gov.ua
- 9.Регулювання у сфері бухгалтерського обліку та аудиту в ЄС та перспективи адаптації законодавства України / Величко О., Голов С., Пархоменко В. та ін. - К., 2005.
- 10.Richard Laughlin Critical accounting: nature, progress and prognosis // Accounting Auditing & Accountability Journal. - 1999. - Vol.12, №1.
- 11.Слуцкий Е. Теория предельной полезности. – К.: Институт рукописів Національної бібліотеки України ім. Вернадського В.І., арк.1- 410.
- 12.ХодаківськийС., ДанилкоВ., Цал-ЦалкоЮ. Методологія наукових досліджень в парадигмі синергетики: монографія. - Житомир: [ЖДТУ], 2009. - 340 с.
- 13.Четверта Директива Ради 78/660/ЄС від 25 липня 1978 року, що базується на п. (3) (g) статті 54 Договору про річну звітність окремих видів товариств ОВЛ. 222. 14.08.1978 С1. // Регулювання у сфері бухгалтерського обліку та аудиту в ЄС та перспективи адаптації законодавства України / Величко О., Голов С., Пархоменко В. та ін. - К., 2005.- с.381-410.
- 14.ШвецВ. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – с.535.
- 15.Стратегія застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) в Україні //www.minfin.gov.ua

---

[Голубнича Галина Петрівна](mailto:galina-golub@mail.ru), к.е.н., доцент кафедри обліку та аудиту Київського національного університету імені Тараса Шевченка, тел.+044-522-21-44, e-mail:galina-golub@mail.ru